

ÄKKIHOPUN VIIMEINEN KYYT

Kuva: Satu Luoto

Satu Luoto tarinoi Kolarissa 13.6.2021

”Kolarissa pelastetaan henkiä yli miljoona kilometriä ajetulla piipaa-autolla”. Näin uutisoitiin valtakunnallisena 112-päivänä reilu vuosi sitten. Tuohon lauseeseen kulminoituu yhden miehen elämäntyö, Tunturi-Lapin matkailumurros ja monet yhteiskunnalliset muutokset.

Istuskelen Äkkihopun perustajan, Sakari ”Sakke” Lipposen, kanssa Kolarin yöttömässä yössä, Muoniojoen virtaamaa katsellen. Käymme läpi Äkkihopun arkistoja ja muistelemme sattumuksia vuosien varrelta. Äkkihopusta on reilussa kolmessakymmenessä vuodessa tullut Lapissa käsite.

Sakke kertoo Äkkihopun nettisivuilla hersyvällä Torniojokilaakson murteellaan yrityksensä toimivan *”pitäen vaarin siitä, että pinta-alaltaan laajan kunnan asukhaila on maholisuus saaha korkeatasosta ensihoitoa kellon ajasta riippumatta, nopeasti ja tehokkaasti. Oman lisänsä ehkä muutoin melko rauhallisheenki toiminthaan tässä reilun neljäntuhatan asukhaan kunnassa tuopi kevät, jollon tänne tormaavat tyristit mäkeä tyyräähmään. Sesonkiaikana ulkopaikkakuntalaiset elikkä tyristit työlistävät Äkkihoppua murtumilla ja muila rinneonnettomuuksilla. Niin ja sairastuvathan net aivan normaalistikki. Syänkohtaus saattaa iskeä Ylläksen iltarienoissa yhtä koska. Syänkohtausten yllättäessä Äkkihopula on siihenki lääke. Ankan kouluttautumisen ja kehittelyn tuloksena meilon pelit ja vehkeet, millä saahan syänlaakiki liotettua jo kohteessa, kotona. Met taisima olla siinäki eeläkävijöitä täälä Lapin perukoila.”*

On mieltä lämmittävää kokea olevansa pieni osa tuota historiaa. Olin neljännen vuosikurssin kandidaattilääkäri, kun tulin lokakuussa 1994 tekemään terveyskeskusharjoittelua Kolarin. Kyttäsin niin innolla Äkkihopun keikkoja, että Sakke antoi minulle lopulta oman piipparin, johon tuohon maailman aikaan

hälytykset välittyivät. Ommeltiinpa siinä ihmisten pelastamisen lomassa yksi piikkilankaan juossut ajokoirakin eläinlääkäripäivystyksen ollessa parin sadan kilometrin päässä. Vuosia myöhemmin, tammikuussa 2003, olin Kolarissa sitten ihan oikeissa lääkärin töissä. Päivystin revontulten sävyttämässä kaamoksessa joka kolmas vuorokausi koko Tunturi-Lappia (Kolari, Kittilä, Muonio, Enontekiö, Kilpisjärvi). Kun lähimpään keskussairaalaan Rovaniemelle oli perimmäisestä päivystysalueen sopukasta yli 400 km, oppi luottamaan osaavan ambulanssihenkilöstön arviointikykyyn ja ammattitaitoon. Teknologiakin oli pohjoiseen loikkinut etukenossa. Päivystyspuhelimena oli Nokian kommunikaattori, johon ambulanssista faksattiin 12-kanavaista EKG-käyrää. Hoitotoimia oli kyettävä koordinoimaan etänä ja kaikkeen oli valmistauduttava sydäninfarktin liuotuksesta synnytysten hoitamiin. Joskus sitä oli tarpeen lääkärinkin lähteä mukaan potilasta keskussairaalaan kuljettamaan. Äkkihopusti kerran mentiin – tunnissa Kolarista Rovaniemelle. Tuossa vauhdissa ei poroja pysty eikä kannatakaan lähteä väistelemään. Sakke soitti matkalta poroisännälle, kun yksi eläin otti osumaa ambulanssin karjapuskurista.

Vuonna 2005 muutin mieheni Pekan kanssa Lappeenrantaan. Aloitin työt Etelä-Karjalan keskussairaalassa ensin fysiatriina ja myöhemmin Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksoten kuntoutusylläkkärinä, sekä viimeisimmin osa-aikaisesti työterveyslääkkärinä. Nykyinen epäheroistinen työ on etäännyttänyt ensihoidollisesta valmiudesta, ja muistot Lapissa lääkäroinnistä tuntuvat unenomaisilta. Keskittykäämme Sakkeen ja Äkkihoppuun.

Sakke kertoo 8.11.1989 rekisteröidyn yrityksen nimestä: *”Eihän solis Kolarin saihraankuljetus ollu mithään. Soli mulla kokoaijjan huulila, että hoppu soon, mutta mikä hoppu. Sitten yhtenä aamuna sillonen yhtiökumppani sen keksi, ja soli siinä: ÄKKIHOPPU! Ko on kyse tämmösestä touhusta, jossa met kiiruhtamma auttamhaan häänalasta kansalaista, niin äkkiä siinä tulee suru pusehroon, jos met emmä söörää äkkihopusti elikkä kiihreesti sen tykö.”* Hyvin on nimi ihmisten mieleen painunut. Vuonna 2017 Yrittäjäsanomat etsi lukijakilpailulla Suomen hauskipia yritysten nimiä ja Äkkihoppu päätyi kärkisijoille. Paitsi että nimi on hauska, kuvastaa se myös nasakasti yrityksen toimintaa ja siitä saa osuvia iskulauseita. Sakke kertoo esimerkkinä mainostaneensa paikallislehdessä: *”Soita Äkkihoppu, niin ei tule äkkiloppu”*.

Yksityisen toiminnan mainostaminen kävi entistä tarpeellisemmaksi, kun vuonna 2011 voimaan tulleen terveydenhuoltolain myötä sairaankuljetuksen järjestämisvastuu siirtyi kunnilta sairaanhoitopiirien tehtäväksi. Toimintakokonaisuutta alettiin kutsua ensihoitopalveluksi. Sakke kirjoitti 1.10.2011 Äkkihopun kotisivuille: *”Niin soon rakhaat ystävät, että non tehneet uuen lain, kaikessa viissauhessaan. Sehän kuulkaa tarkottaa sitä, että soon meilä äkkihopuila ja muila yksin yrittäjillä uuen suunan haku. Se se alkaa saihraanhoitopiiri isännöihmään tätä hommaa ja tehän tiättä, että soon kylmää kyytiä meile rivateile elikkä yksityisile. Net ei haluhneet ottaa meitä fölhjyyn, ko net aloit suunnitelheen uutta konseptia, vaikka met kuinka pyysimä ja halusimma myötä.”* Kolarin kunnan osalta uuteen toimintamalliin siirryttiin Lapin sairaanhoitopiirissä vuoden 2014 alussa. Ei auttanut, vaikka Äkkihopun palveluiden jatkumisen puolesta adressin allekirjoittivat 919 kuntalaista ja matkailijaa. Adressi luovutettiin 31.10.2011 sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikolle, peruspalveluministeri Maria Guzeninalle, sekä Lapin sairaanhoitopiirin kuntayhtymän valtuustolle.

Äkkihopun loruun meinasi tuolloin tulla loppu, mutta Sakke ei antanut periksi luottaen yrityksensä hyvään maineeseen. Äkkihoppu oli tullut vuosikymmenten kuluessa tunnetuksi toimintansa kehittämisestä etulinjassa, ja turistitkin olivat oppineet soittamaan suoraan Äkkihopulle hälytysnumeron 112 sijaan. 28.1.1995 Äkkihopulle luovutettiin Vuoden ensihoitoyritys -pokaali – valtakunnallinen

tunnustus ensiluokkaisesta työstä ja toimialan kehittämisestä. Muutamaa vuotta myöhemmin, 1999, Äkkihoppu aloitti ambulanssissa toteutettavat sydäninfarktin liuotushoidot ensimmäisenä sairaankuljetusyrityksenä Lapissa. Sinnittely yhteiskunnallisen muutoksen puristuksessa toi Sakelle vuonna 2015 Kolarin yrittäjäpalkinnon.

Sitten tuli korona ja Lapin matkailu pysähtyi muun maailman mukana. Tunturi-Lapin turismin kehityksen myötätulessa olivat Äkkihopun vuotuiset kyytimäärät 2000-luvun loppua kohden hivuttaneet yli tuhanteen. Siinä missä terveydenhuoltolain toimeenpano pudotti kyydit viidensadan tuntumaan, romahdutti korona ne alle sataan. Pelkkä hyvä maine ei leipää pöytään tuonut. Toki se, että joutuu elämäntyönsä ajamaan alas, vetää mielen haikeaksi, mutta eniten Sakkea surettaa työn loppuminen samalla pitkäaikaisilta työntekijöiltä, joista on tullut kuin osa perhettä ja jotka ovat olleet sairaankuljetusyrityksen tärkein voimavara. Äkkihopun nettisivuilla on oma tilansa varattu ”ho-puille”. Esiteltynä ovat ”vakihoput”, ”muut hoput”, ”lähtenheet hoput mutta aina hoput” ja ”Turk-huun lähtenheet hoput”. Äkkihoppu-henki kuvastaa osaavuutta, sitoutuneisuutta ja kehittymishalukkuutta – yhteisöllisellä huumorilla höystettynä.

Tänään Äkkihopulla ei ole kalustostaan jäljellä kuin vm. 2008 Mercedes-Benz Vito -ambulanssi. Tuota kuuluisaa yli miljoona kilometriä ajettua ambulanssia Sakke ei ole raaskinut myydä. Hän toteaa haikeana: *”Eihän sitä sais rakastua ko omhaan vaihmoon, mutta...”* Ambulanssiin alkoi kilometrejä kertyä, kun Sakke ei uskaltanut muuttuneessa markkinatilanteessa enää investoida uuteen. Auto on jättänyt tielle vain kerran, kun takuuajana automaattivaihdelaatikko hajosi. Onneksi kyydissä ollut synnyttäjä oli juuri ehditty jättää keskussairaalaan. Kun matkamittarin maaginen rajapyykki alkoi lähestyä, muisti velmuilustaan tunnettu Sakke Vehon erikoisajoneuvojen myyjän kanssa vuonna 2008 kaupantekohetkellä käymänsä keskustelun. Sakke oli todennut: *”Ko Mersu on niin hyvä auto, niin kyllä sillä miljoona kilometriä aijjaa”*. Myyjä totesi, että jos näin käy, vaihtaa Veho kustannuksitta mittarin autoon. Lupaus piti. Miljoona kilometriä tuli mittariin 4.11.2019 klo 23:07. Mittari vaihdettiin vasta kesäkuussa 2020, jolloin se päivitettiin oikeisiin kilometrilukemiin ajopäiväkirjan mukaisesti.

Joulukuussa 2020 Sakke kysyi, haluaisimmeko museoida ”Miljoona-ambulanssin” alkuperäisine varusteineen Lappeenrannan Konnunsuolla sijaitsevalle Eilisyiden Versta -museollemme? Mieheni Pekka on sinne museoinut itsensä ja minut. Museo koostuu meidän elon taipaleisiimme liittyvästä esineistöstä. Innostuimme. Kyllä Äkkihopun ja minun lääkärin urani polut ovat riittävästi ristenneet, että kriteeri täyttyy. Pekka sitten muisti, että kyllähän tuo nimenomainen ambulanssi liittyy hänenkin historiaansa. Pekan 50-vuotispäiviä varten oli vuokrattu koko Parkanon leirintäalue toukokuussa 2008. Illalla alueelle pyyhkäisi ambulanssi vilkut päällä keräten säikähtäneen juhlaväen ympärilleen. Sakke oli käynyt hakemassa uuden ambulanssinsa Tampereelta, jossa M-B Vito oli saanut ambulanssin muodon Tammlans-yrityksen käsissä. Hän hyppäsi kuskin paikalta kajauttaen noitarummulla säestäen onnittelujoukulaulun ennen kuin jatkoi matkaansa kohti pohjoista.

Perjantaina 11.6.2021 saatiin Kolarin katsastusasemalta ”Miljoona-ambulanssiin” siirtokilvet. Äkkihopun viimeinen kyyti Kolarista Lappeenrantaan on alkamassa maanantaina 14.6., kunhan ensin istutaan kunnallisvaalivalvojaiset. Sakke suivaantui siinä määrin vuoden 2011 lakimuutoksen jälkimainingeista, että hän lähti kunnallispolitiikkaan. Heti vuoden 2012 vaaleissa hänestä kruunattiin Kolarin äänikuningas; valtakunnan tasolla väkilukuun suhteutettu äänimäärä ylsi 5. sijalle. Nyt kärkkäistä kannanotoistaan tunnetuksi tullut Sakke on hakeutumassa jo kolmannelle valtuustokaudelleen.

Äkkihopun kyytimäärien kehitys

90-luvun alkupuolella vuotuinen kyytimäärä oli 400 paikkeilla. Tunturi-Lapin matkailun kehityksen myötä ensihoidon ja sairaankuljetuksenkin tarve vähitellen lisääntyi.

Vuoden 2007 kyytien (yhteensä 798 kpl) kuukausijakauma osoittaa turismin vaikutuksen sairaankuljetuksen tarpeeseen etenkin kevätseisongin aikaan:

Kuva: Pekka Luoto

1/2007 62 kpl
2/2007: 61 kpl
3/2007: 115 kpl
4/2007: 100 kpl
5/2007: 42 kpl
6/2007: 53 kpl
7/2007: 59 kpl
8/2007: 43 kpl
9/2007: 59 kpl
10/2007: 57 kpl
11/2007: 64 kpl
12/2007: 83 kpl

Äkkihopun "Miljoona-ambulanssin" aikaiset kyytimäärät:

2008: 1052 kpl, joista 1-autolla eli "Miljoona-ambulanssilla" 816 kpl / 137712 km
2009: 1099 kpl, joista 1-autolla 834 kpl / 144807 km
2010: 965 kpl, joista 1-autolla 777 kpl / 135068 km
2011: 924 kpl, joista 1-autolla 716 kpl / 134049 km
2012: 1076 kpl, joista 1-autolla 840 kpl / 154419 km
2013: 982 kpl, joista 1-autolla 792 kpl / 148456 km
2014: 355 kpl, joista 1-autolla 342 kpl / 82969 km
2015: 523 kpl, jotka kaikki 1-autolla / 83039 km
2016: 500 kpl, jotka kaikki 1-autolla / 70338 km
2017: 390 kpl, jotka kaikki 1-autolla / 71586 km
2018: 475 kpl, jotka kaikki 1-autolla / 87370 km
2019: 446 kpl, jotka kaikki 1-autolla / 66543 km
2020: 95 kpl, jotka kaikki 1-autolla / 17211 km

